

La primera edició de El Capital, Volum I es va publicar el 14 de setembre de 1867. Al llarg dels anys següents, Karl Marx i el seu company Friedrich Engels van continuar treballant en el text final, mostrant com seguia sent part d'un projecte de crítica viu.

Passen els lustres i, tot i que s'ha descrit en diverses ocasions com un text antiquat, es torna a discutir sobre el capital de Karl Marx. Malgrat haver complert 157 anys (va ser publicat el 14 de setembre de 1867), la “crítica de l'economia política” confirma que posseeix totes les virtuts dels grans clàssics: estimula nous pensaments a cada relectura i és capaç d'il·lustrar aspectes fonamentals del passat com de la contemporaneïtat.

Simultàniament, té el mèrit de circumscriure la crònica del present, així com el pes dels seus, sovint inadequats, protagonistes, en la posició relativa que li correspondria. No és casualitat que el cèlebre escriptor italià Italo Calvino afirmés que un clàssic és tal també perquè ens ajuda a “relegar l'actualitat al rang de soroll de fons”. Els clàssics assenyalen les qüestions essencials i els punts ineludibles per poder-les entendre a fons i explicar-les. Per això conquereixen per sempre l'interès de noves generacions de lectors. Un clàssic continua sent indispensable malgrat el pas del temps i, de fet, en el cas del capital es pot afirmar que aquest escrit adquireix més eficàcia com més es difon el capitalisme en tots els racons del planeta i s'expandeix en totes les esferes de les nostres vides.

Tornant a Marx

Després de l'esclat de la crisi econòmica de 2007-2008, el redescobriment del magnum opus de Marx va ser una necessitat real, gairebé la resposta a una emergència: tornar a posar en circulació el text –que tots havíem oblidat, després de la caiguda del Mur de Berlín– que proporcionava claus interpretatives encara vàlides per comprendre les veritables causes de la bogeria destructiva del capitalisme. Així va ser com, mentre que els índexs de les borses mundials cremaven centenars de milers de milions de dòlars i

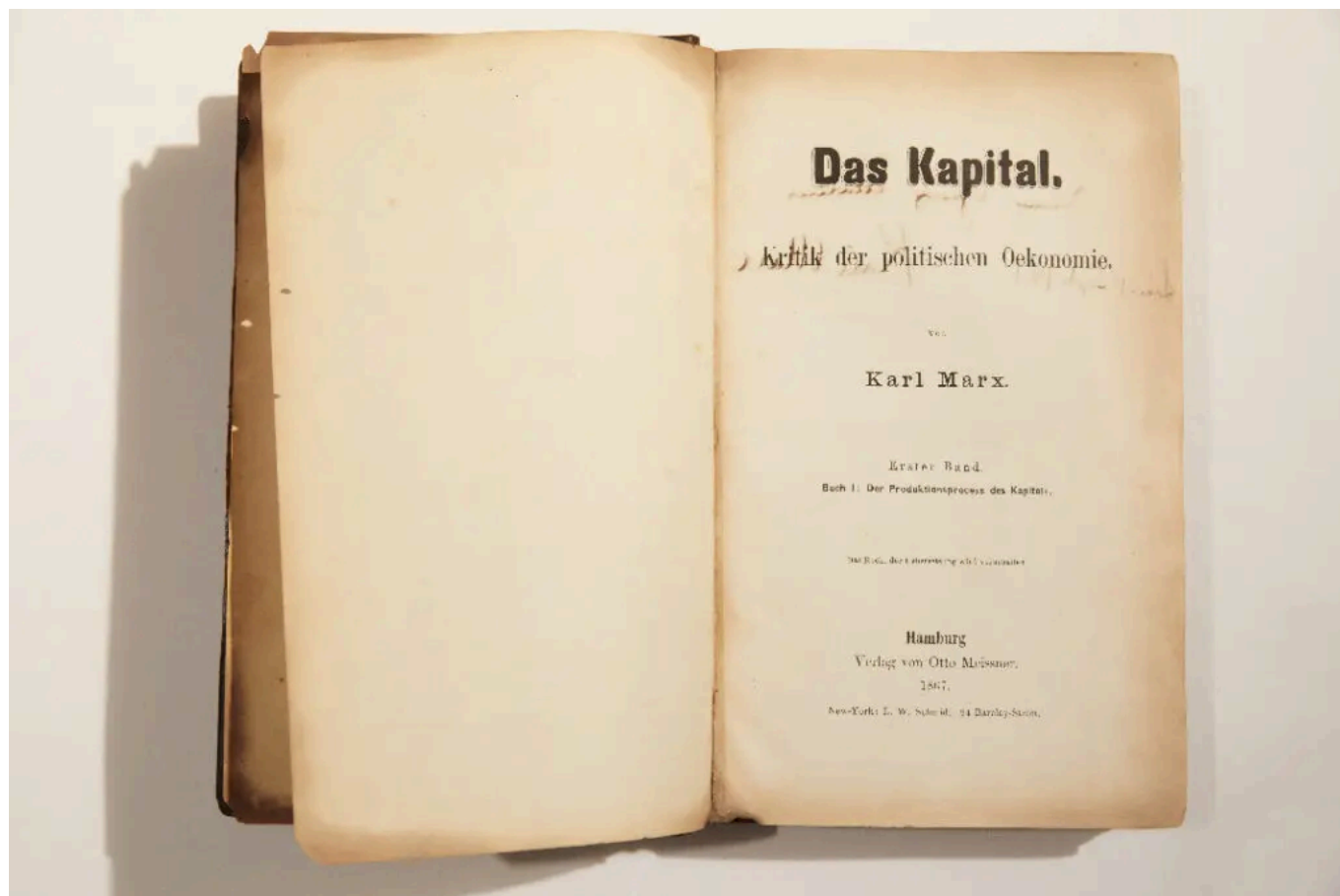
nombroses institucions financeres declaraven fallida, en pocs mesos, *El capital* va vendre més còpies de totes les que s'havien imprès durant els vint anys anteriors. Llàstima que el seu *revival* no s'hagi trobat el que quedava de les forces de l'esquerra. Es van il·lusionar de poder millorar un sistema que mostrava, cada vegada més, la seva irreformabilitat i, quan van ser forces de govern, van adoptar blandis pal·liatius que no van esclafar de cap manera les cada vegada més dramàtiques desigualtats econòmiques i socials i la crisi ecològica en curs. Els resultats d'aquestes decisions són a la vista de tots.

El present *revival* del *Capital* respon, en canvi, a una altra exigència: la de definir, també gràcies a la pertinent quantitat d'estudis apareguts recentment, quina és la versió més fiable de l'escrit al qual Marx va dedicar la major part de les seves tasques intel·lectuals. La intenció original del revolucionari alemany, que va acompanyar la redacció del primer manuscrit preparatori de l'obra (els *Grundrisse* de 1857-58), va ser dividir el seu treball en sis llibres. Els tres primers haurien d'haver estat dedicats a capital, propietat agrària i treball assalariat; els següents a l'Estat, el comerç exterior i el mercat mundial. La consciència, adquirida amb el pas dels anys, de la impossibilitat d'emprendre un pla tan vast va obligar Marx a desenvolupar un projecte més realitzable. Va pensar a deixar de banda els últims tres volums i integrar algunes parts dedicades a la propietat agrària i al treball assalariat en el llibre sobre el capital. Aquest últim es va concebre en tres parts: el Llibre I es dedicaria a *El procés de producció del capital*, el segon a *El procés de circulació del capital* i el tercer a *El procés global de la producció capitalista*. A ells se'ls hauria d'afegir un Llibre IV – dedicat a la història de la teoria – que, però, mai no va començar i sovint es confon erròniament amb les *Teories sobre la plusvàlua*.

Les cinc redaccions del Llibre I

Com és sabut, en comparació amb aquestes propostes, Marx només va aconseguir completar el Llibre I. Els llibres II i III només van veure la llum després de la seva mort, el 1885 i 1894, respectivament, gràcies a un enorme treball editorial de Friedrich Engels. Si els estudiosos més rigorosos s'han preguntat diverses vegades sobre la fiabilitat d'aquests dos volums, redactats sobre la base de manuscrits inacabats i fragmentaris, escrits al cap d'uns anys i que contenen nombrosos problemes teòrics no resolts, pocs s'han dedicat a una altra qüestió no menys espinosa: la d'establir si existia la versió definitiva del Llibre I. La controvèrsia ha tornat al centre d'atenció de traductors i editorials i, en els últims anys, han aparegut moltes noves i importants edicions del *Capital*. El 2024, algunes d'elles van sortir al Brasil, Itàlia i fins i tot als Estats Units, on la prestigiosa Princeton University Press publica, aquesta mateixa

setmana, en una tirada de 13.000 còpies, la primera nova traducció a l'anglès després de cinquanta anys (editat per P. North i P.Reitter)- la quarta en aquesta llengua.

Primera edició alemanya del Capital

Publicat el 1867, després de més de vint anys d'investigació preparatòria, Marx no estava plenament satisfet amb l'estructura del volum. Havia acabat dividint-lo en tan sols sis llargs capítols i, sobretot, havia quedat descontent amb com havia exposat la teoria del valor que havia estat obligat a dividir en dues parts: una en el primer capítol, l'altra en un apèndix escrit, precipitadament, després del lliurament del manuscrit. Per tant, l'escrit va continuar absorbint una part de l'energia de Marx fins i tot després de la publicació. En vista de la segona edició, venuda en fascicles entre 1872 i 1873, Marx va reescriure la part crucial en la teoria del valor, va introduir diverses integracions sobre la diferència entre capital constant i variable, la plusvàlua, així com l'ús de màquines i tecnologia. A més, va remodelar tota l'estructura del llibre, dividint-lo en set seccions, incloent-hi 25 capítols, al seu torn acuradament dividits en paràgrafs.

Marx va acompanyar el més possible l'avanç de la traducció russa (1872) i va dedicar encara més energia a la preparació de la versió francesa, apareguda també en expedients entre 1872 i 1875. Va haver de dedicar molt més temps del que s'havia previst per corregir els esborranys. Insatisfet amb el treball fet pel traductor, que havia traduït el text massa literalment, va reescriure pàgines senceres, per tal de fer menys indigestes al públic francès les parts de l'exposició dialèctica i per fer canvis que es consideren imprescindibles. Es van concentrar principalment en la secció final, dedicada a "El procés d'acumulació de capital". També va canviar la divisió dels capítols que van augmentar després d'una nova revisió de la redistribució de la matèria. En el pròleg de l'edició francesa, Marx no va dubtar a atribuir a la versió francesa "un valor científic independent de l'original", i va observar que havia de "ser consultada també pels lectors que coneixen la llengua alemanya". No per casualitat, quan el 1877 es va proposar la possibilitat d'una edició en anglès, Marx va assenyalar que el traductor havia de "comparar la segona edició alemanya amb la francesa", en la qual havia "afegit alguna cosa nova i on havia descrit millor moltes coses". No es tractava de mers retocs estilístics. Les alteracions que ha produït en les diverses edicions inclouen també els resultats dels estudis incessants realitzats i els desenvolupaments d'un pensament crític en constant evolució. Marx va tornar a la versió francesa, destacant aspectes positius i negatius, fins i tot l'any següent. Va escriure a Nikolai Danielson, el traductor del Capital en rus, que contenia "moltes variants i afegits importants", tot i que va admetre que també "es va veure obligat, sobretot en el primer capítol, a "aplanar" l'exposició". Va ser per aquesta raó que va advertir la necessitat d'aclarir que els capítols «Béns i diners» i «La transformació dels diners en capital» haurien de ser «traduïts seguint exclusivament el text alemany». En qualsevol cas, es pot afirmar que la versió francesa va ser molt més que una traducció.

Marx i Engels tenien idees diferents sobre aquest tema. El primer, satisfet amb la nova versió, la va considerar, en molts llocs, una millora respecte a les anteriors. El segon, en canvi, malgrat felicitar-se per les millores teòriques aportades en alguns punts, va ser molt escèptic respecte a l'estil literari imposat pel francès i va escriure vigorosament: «Crec que seria un gran error prendre aquesta versió com a base per a la traducció anglesa». En conseqüència, quan se li va demanar, poc després de la desaparició de l'amic, que publicues la tercera edició alemanya (1883) del Llibre I, Engels es va limitar a modificar "només les coses més necessàries". En el prefaci va informar el lector que la intenció de Marx era «reelaborar el text en gran mesura», però que el mal estat de salut li ho havia impedit. Engels va utilitzar un exemplar alemany, corregit en diversos punts per Marx, i una còpia de la traducció francesa, en la qual aquest havia indicat els passatges per a ell irrenunciables. Va limitar el seu

treball al mínim i va poder declarar: «En aquesta tercera edició no ha canviat cap paraula de la qual jo no sàpiga, amb certesa, que l'autor mateix l'hauria canviat». No obstant això, no va introduir totes les variacions assenyalades per Marx.

Primera edició del Capital en francès

La traducció anglesa (1887), totalment supervisada per Engels, es va dur a terme sobre la tercera edició alemanya. Va afirmar que aquesta última, igual que la segona edició alemanya, era superior a la traducció francesa, fins i tot per a l'estructura de l'índex. Va deixar clar en el prefaci al text anglès que s'havia recorregut a l'edició francesa sobretot per comprovar «quan l'autor mateix estava disposat a sacrificar, allà on en traduir hagués de ser la sacrificada quelcom del significat complet de l'original». Dos anys abans, en l'article "*How not to Translate Marx*", Engels criticava sagaçment la mala traducció d'algunes pàgines del Capital, per John Broadhouse, afirmant que "*powerful German requires powerful English to render it; new coined German terms require the coining of corresponding new terms in English*".

La quarta edició alemanya va sortir el 1890; va ser l'última preparada per Engels. Amb més temps a la seva disposició, va poder incorporar, si bé n'excloïa encara diverses, altres correccions aportades per Marx a la versió francesa. Va declarar en el prefaci:

«He comparat de nou l'edició francesa amb les notes del manuscrit de Marx i he acollit, en el text alemany, algunes altres addicions extretes d'ella». Va estar molt satisfet amb el seu resultat final i només l'edició popular preparada per Karl Kautsky el 1914 va aportar millores addicionals.

A la recerca de la versió definitiva

L'edició engelsiana de 1890 es va convertir en la versió canònica del Capital de la qual es van traduir la major part de les traduccions a tot el món. Fins avui, el Llibre I ha estat publicat en 66 llengües i en 59 d'elles s'han traduït també els llibres II i III. Exceptuant el Manifest del Partit Comunista, redactat juntament amb Engels i del que s'han imprès, probablement, més de 500 milions de còpies, així com el Llibre Vermell de Mao Zedong –que vaig conèixer encara més circulació– cap altre clàssic de política, filosofia o economia ha tingut una difusió comparable a la del Llibre I del Capital.

No obstant això, el debat sobre la seva millor versió mai ha acabat. Quina d'aquestes cinc edicions presenta la millor estructura de l'obra? Quina versió inclou les adquisicions teòriques de l'últim Marx? Encara que el Llibre I no presenta les dificultats editorials dels llibres II i III, que comprenen centenars de modificacions aportades per Engels, són igualment un bon grapat. Alguns traductors han decidit confiar en la versió de 1872-73 – l'última edició alemanya revisada per Marx. Una nova versió alemanya de 2017 (a cura de T. Kuczynski) va proposar una variant que, al·legant una major fidelitat a la voluntat de Marx, inclou modificacions addicionals de la traducció francesa que Engels no va tenir en compte. La primera opció té el defecte d'ignorar parts de la versió francesa que són certament superiors a l'alemanya, mentre que la segona ha produït un text confús i de difícil lectura. Millor, doncs, edicions que incloguin un apèndix amb les variants aportades per Marx i Engels per a cada versió i també alguns manuscrits preparatoris importants de Marx, fins ara publicats només en alemany i en poques altres llengües.

No obstant això, no hi ha una versió definitiva del Llibre I i la comparació sistemàtica de les revisions fetes per Marx i Engels s'encomana a la recerca a venir dels seus més atents coneixedors. Tot i que Marx va ser considerat antiquat i derrotat pels opositors al seu pensament polític, una vegada més, una nova generació de lectors, militants i estudiosos s'apropa a la seva crítica del capitalisme. En temps foscos com els actuals, es tracta d'un petit bon auguri per al futur.